

פרויקט המחיקה

תקציר

בִּצְלֵם
BTSELEM
بتسيلم

פירוק הקיום הפלסטיני בגדה
המערבית בידי ישראל

ספטמבר 2026

פרויקט המחיקה

תקציר

בשעת פרסומו של דו"ח זה מתרחשת בגדה המערבית מתקפה ישראלית נרחבת, המפרקת בקצב מואץ ושיטתי את כלל יסודות הקיום הפלסטיני. מאז הקמת הממשלה בסוף 2022, וביתר שאת מאז אוקטובר 2023, החריפה ישראל באופן דרמטי את הפגיעה בכל תחומי החיים של התושבים הפלסטינים בגדה המערבית. מאות פעולות שגרתיות המרכיבות את חיי היומיום, ובהן היכולת להגיע למקום העבודה, לקחת את הילדים לבית הספר, ללמוד באוניברסיטה, לקבל טיפול רפואי, להיפגש עם בני משפחה ומכרים או לעבד את האדמה, נמצאות תחת [מתקפה ישראלית](#) מתמדת ולעיתים נשללות כליל. מעל לכל אלה מרחפת כל העת הסכנה לחיים ולשלמות הגוף. בכל רגע יכול פלסטיני למצוא את עצמו חשוף ל[אלימות](#) מצד חיילים ומיליציות מתנחלים חמושות, להיעצר ולהיכלא, ליפול קורבן להתעללות והשפלה, ולעיתים גם לאבד את חייו. המתקפה המשולבת, הפוגעת בפלסטינים הן כפרטים והן כקולקטיב, הפכה את חייהם של כ-3.5 מיליון בני אדם להתמודדות מתמשכת מול הדיכוי והנישול שכופה המשטר הישראלי.

בעוד תיעוד הפרות זכויות האדם המבוצעות בשטח והשיח הציבורי הנוגע לפגיעה בזכויות הפלסטינים מתמקדים לרוב באירועים נקודתיים ובפגיעות קונקרטיות, דו"ח זה מבקש לחבר בין הפגיעות השונות ולבחון את המציאות הנוכחית כמנגנון מורכב, הפועל לפי היגיון מארגן, המיושם באמצעות פרקטיקות שונות ובידי גורמים ישראלים שונים. בחינה זו מראה כי פעולותיה של ישראל בגדה המערבית אינן רק בגדר הפרות נקודתיות של זכויות אישיות וקולקטיביות, אלא חלק ממנגנון מחיקה כולל. "[מחיקה](#)", בהקשר זה, פירושה פגיעה מתמשכת בתנאים החומריים, חברתיים והפוליטיים המאפשרים את הקיום הפלסטיני הקולקטיבי – אדמות, מוסדות, שפה, תרבות, קשרים חברתיים, הנהגה, זיכרון והיסטוריה משותפים – וכן באפשרות לדמיין ולקיים עתיד משותף.

פרויקט המחיקה שמובילה ישראל בגדה המערבית פועל לארגן מחדש את המרחב ואת תנאי החיים בו כך שהשליטה הישראלית והנוכחות היהודית ייעשו רציפות, ממוסדות וקבועות, ואילו הקיום הפלסטיני ייעשה מקוטע, פגיע ותלוי. הדו"ח מראה כיצד מנגנון המחיקה שמפעילה ישראל מיושם באמצעות חמישה צירי פעולה: אלימות והטלת אימה; הגבלות תנועה; חנק כלכלי; הרס חברתי ופוליטי; וטיהור אתני והשתלטות על המרחב. ההבחנה בין הצירים נועדה להבהיר את אופני פעולתם, אך בשטח הם שזורים זה בזה וכל אחד מהם מעצים את האחרים. הגבלות התנועה והחנק הכלכלי פוגעים בפרנסה, בקשרים החברתיים וביכולת לקיים מוסדות ולפעול פוליטית; הפגיעה הפוליטית והחברתית, בתורה, מחלישה את יכולתם של הפלסטינים להגן על זכויותיהם ולשמר את זיקתם למרחב ולאדמה. כל אלה מקלים על הרחבת השליטה היהודית במרחב ועל עקירתם של פלסטינים ממנו, באופן שמפרק קהילות ופוגע בביתן, במחייתן, בזיכרון הקולקטיבי וברציפות הגיאוגרפית. האלימות משמשת כאמצעי כפייה מרכזי שמאפשר ומאיץ את פעולת המנגנון כולו.

הדו"ח מתבסס על גוף הידע שצבר [בצלם](#) במשך עשרות שנים של תיעוד הפרות זכויות אדם בגדה המערבית, על ניתוח מדיניות המשטר הישראלי, ועל כאלפיים עדויות שנגבו בשנים האחרונות מפלסטינים תושבי הגדה המערבית. נוסף על אלה נבחנו גם מסמכים ונתונים רשמיים, חקיקה, החלטות ממשלה ודיווחים נוספים. מטרת הדו"ח היא להראות כיצד הפגיעות מצטרפות זו לזו, איזה היגיון מארגן אותן, ואילו מנגנונים מאפשרים להן להפוך למציאות חיים מתמשכת.

הגיון המחיקה והמסגרת המשטרית

את המציאות הנוכחית בגדה המערבית לא ניתן להבין בלי לבחון את השורשים האידיאולוגיים והיסודות המשטריים שעליהם נשען מנגנון המחיקה. המונח "[הגיון המחיקה](#)", שטבע ההיסטוריון פטריק וולף, מתאר כיצד פרויקט קולוניאלי-התיישבותי פועל כדי לצמצם, לפרק ולהסיר קיום ילידי של קולקטיב בעל זיקה למרחב. מחיקה יכולה להתממש בפעולות שמצמצמות בפועל את הנוכחות הילידית במרחב, כגון הרג, גירוש ודחיקה לאזורים מצומצמים ומקוטעים, והיא יכולה לפעול גם לאורך זמן באמצעות מנגנונים משפטיים, תכנוניים, כלכליים ומרחביים, למשל במניעת שיבה של פליטים, נישול מן הקרקע, פיצול קהילות, שליטה בתנועה ופגיעה במוסדות חברתיים ופוליטיים. המשותף למופעים האלה הוא הפגיעה בתנאים הדרושים לעם כדי להתקיים כקולקטיב במרחב.

הפרויקט הציוני-ישראלי נושא את המאפיינים המרכזיים של [קולוניאליזם התיישבותי](#): ביסוס ריבונות יהודית במרחב שבו חיה אוכלוסייה פלסטינית ילידית, תוך דחיקה, [גירוש](#), נישול, פיצול והחלשה של הקיום הפלסטיני. הגדרתו של הפרויקט הציוני-ישראלי [כפרויקט קולוניאלי התיישבותי](#) אינה שוללת את הזיקה ההיסטורית, הדתית והתרבותית של יהודים למרחב, את קיומו המתמשך של יישוב יהודי בו או את ההיסטוריה הארוכה של רדיפות, עקירה ואלומות כלפי יהודים. השאלה שהיא מציבה אינה נוגעת לעצם הזיקה היהודית למרחב, אלא לאופן שבו פעל הפרויקט הציוני לביסוס [ריבונות יהודית בלעדית](#) במרחב שבו חיו, ועדיין חיים, פלסטינים.

[הנכבה](#) הייתה המופע ההיסטורי הראשון שבו מומש הגיון המחיקה בהיקף רחב. בשנים 1947-1949 גורשו או נמלטו מבתיים מאות אלפי פלסטינים והפכו לפליטים, ונמנעה מהם האפשרות לשוב למולדתם. מאות יישובים פלסטיניים נהרסו ורוקנו מתושביהם. רכושם של תושבים אלו נבזז באופן פרטי או ממוסד, ואדמותיהם [הועמדו לשימושם של המתישבים היהודים](#). ב-1967, עם כיבוש הגדה המערבית ורצועת עזה, הרחיבה ישראל את שליטתה והחילה שלטון צבאי ישיר על מיליוני פלסטינים. היא הפקיעה אדמות, הקימה התנחלויות, הגבילה את התכנון והפיתוח הפלסטיניים ופיצלה את המרחב. הסכמי אוסלו לא קטעו תהליך זה; לצד הקמתה של הרשות הפלסטינית והעברת סמכויות מוגבלות לידיה, הם הותירו בידי ישראל את השליטה במרכיבים עיקריים של המרחב והחיים הפלסטיניים, ובמסגרת זו נמשכו והעמיקו ההתנחלות, הנישול והפיצול המרחבי.

[האפרטהייד](#) הוא המבנה המשטרי שמארגן ומשמר את העליונות היהודית ואת השליטה בפלסטינים בכל המרחב שבין הים התיכון לנהר הירדן, בו מתקיים משטר ישראלי אחד המעניק זכויות, הגנות, משאבים וכוח פוליטי באופן שונה ליהודים ולפלסטינים. בגדה המערבית ההבחנה המוסדית בין שתי הקבוצות מובהקת במיוחד: יהודים שחיים בהתנחלויות כפופים לדין האזרחי הישראלי ונהנים מזכויות פוליטיות מלאות, משירותי המדינה ומהגנתה; ואילו פלסטינים שחיים באותו מרחב כפופים לשלטון ולדין הצבאי, ואינם יכולים להשתתף בקביעת המדיניות והחוקים השולטים כמעט בכל מרכיב בחייהם. פיצולו של הקולקטיב הפלסטיני לקבוצות משפטיות ומרחביות שונות הוא היבט נוסף של משטר זה, ומבטא אף הוא קיטוע של המרחב ושל החיים הפלסטיניים הפרטיים והקולקטיביים.

פרויקט המחיקה בגדה המערבית, המתואר בהרחבה בדו"ח, פועל בתוך המבנה המשטרי הזה וכולל מהלך כפול: פירוק התנאים המאפשרים קיום פלסטיני קולקטיבי, וארגון מחדש של המרחב במטרה להרחיב ולמסד נוכחות ושליטה יהודיות. אדמות ומשאבים עוברים לשליטה יהודית; התנחלויות, מאחזים וחוות מתרחבים; ומערכות של חוק, תכנון, תשתיות ותקציבים מבססות נוכחות יהודית רציפה וקבועה. שני התהליכים כרוכים זה בזה: פירוק הקיום הפלסטיני מאפשר את הרחבת השליטה היהודית, והרחבתה מקבעת ומעמיקה את הדחיקה והפירוק.

פרויקט המחיקה אמנם אינו חדש, אולם מאז הקמת הממשלה בסוף 2022, ובמיוחד מאז אוקטובר 2023, הוא הואץ והחריף. סמכויות, תקציבים וכוח פוליטי הועברו לידיהם של גורמים המחויבים להרחבת ההתנחלות, לסיפוח ולדחיקת פלסטינים; משאבים הוזרמו להתנחלויות, למאחזים ולחוות; והחיבור בין מוסדות המדינה, הצבא, תנועת ההתנחלות ומיליציות המתנחלים התהדק ונעשה גלוי יותר. פעולות שבעבר הוצגו כזמניות, כחריגות או ככאלה הנובעות מצורך ביטחוני, נעשות כיום בהיקף רחב ובאופן ישיר ומוצהר יותר.

[תוכנית ההכרעה](#) שפרסם בצלאל סמוטריץ' בשנת 2017 היא מסמך מפתח להבנת המציאות הנוכחית, משום שהיא מנסחת בגלוי את הגיון המחיקה ומחברת בין אידיאולוגיה קולוניאלית-התיישבותית ובין תוכנית פעולה פוליטית. היא מציבה בפני הפלסטינים שלוש אפשרויות: חיים תחת עליונות יהודית תוך ויתור על תביעותיהם הפוליטיות, עזיבה, או דיכוי בכוח במקרה של התנגדות. התוכנית לא אומצה במלואה כהחלטת ממשלה או כחוק, אך בשנים האחרונות רכיבים מתוך ההיגיון שלה מתורגמים למדיניות, לתקציבים, להאצלת סמכויות ולפרקטיקות המיושמות בשטח.

ההחרפה בגדה מתרחשת במקביל [לג'נוסייד](#) שמבצעת ישראל בפלסטינים ברצועת עזה. בעזה ממומש הגיון המחיקה בצורתו הקיצונית ביותר; בגדה המערבית הוא מתממש בצורות אחרות, באמצעות חמשת הצירים המתוארים בדו"ח. שתי זירות אלו אינן מנותקות זו מזו. הנרמול של

ההרג וההרס אדירי הממדים שזרעת ישראל ברצועת עזה הרחיב דרמטית את גבולות האלימות הנתפסת כלגיטימית, ומופעלת בידי המשטר הישראלי כלפי פלסטינים. מאז אוקטובר 2023, דפוסי פעולה שהיו בעבר חריגים למרחב הגדה נעשו שכיחים יותר, ובהם כאלה שמזוהים במיוחד עם אופן הלחימה הישראלי בעזה, כגון הפצצות מן האוויר, הרס נרחב של אזורי מגורים ותשתיות, עקירה המונית והקלה במדיניות הפתיחה באש.

מנגנון המחיקה בגדה המערבית

מנגנון המחיקה הישראלי בגדה המערבית פועל באמצעות חמישה צירים עיקריים: אלימות והטלת אימה, הגבלות תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי, וטיהור אתני והשתלטות על המרחב. חמשת צירי הפעולה מגבילים יחד את יכולתם של פלסטינים החיים בגדה לקיים חיים בסיסיים, ובמקביל פוגעים בתנאים המאפשרים לחברה הפלסטינית להתקיים כגוף פוליטי, חברתי וטריטוריאלי בעל מוסדות, זכויות קולקטיביות ועתיד משותף. משמעותו של כל ציר מתבררת לא רק מתוך הפגיעה הישירה שהוא יוצר, אלא גם מתוך הקשר שלו לצירים האחרים ומתוך תרומתו לתוצאה המצטברת.

אלימות והטלת אימה

האלימות בגדה המערבית פועלת כמנגנון מרכזי של שליטה, דחיקה ופירוק. היא אינה מתמצה בפגיעה הישירה במי שנהרגים, נפצעים, נכלאים, מוכים או מגורשים מביתם, אלא מטילה אימה על כלל האוכלוסייה ומצמצמת את מרחב הפעולה של פלסטינים כיחידים, כמשפחות וכקהילה. במצב שבו בכל רגע חיילים יכולים לפרוץ לבית, מתנחלים חמושים יכולים להופיע בשטחי המרעה, [מחסום](#) יכול להיסגר ללא הסבר ואדם יכול להיעצר, להיות מוכה או להיהרג, כל פעולה יומיומית כרוכה בחישוב מתמיד של סיכון. הפחד אינו רק תוצר לוואי של האלימות; הוא חלק מאופן הפעלתה כאמצעי כפייה ומהתוצאה המבוקשת.

האלימות מופעלת בידי הצבא, המשטרה ושב"כ וכן בידי רבש"צים, כיתות כוננות [ומיליציות מתנחלים](#). חלקם פועלים כזרועות רשמיות של המדינה, ואחרים פועלים [בתמיכתה](#) או בחסותה, ובתוך מרחב של [חסינות](#) כמעט מלאה. מיליציות מתנחלים חמושות תוקפות כפרים, קהילות רועים, אדמות חקלאיות ושטחי מרעה באמצעות נשק ורכבי שטח שקיבלו מהמדינה. פעמים רבות הצבא נוכח ואינו מונע את האלימות, ואף לוקח בה חלק פעיל: חיילים חוסמים דרכי גישה, מפזרים גז מדמיע או יורים אש חיה לעבר פלסטינים שמנסים להגן על עצמם ועל רכושם, וחיילים תושבי התנחלויות משתתפים בשגרת האלימות כלפי קהילות פלסטיניות שכנות. כך

מיטשטש הגבול בין אלימות צבאית, אלימות מדינתית ואלימות אזרחית-מתנחלית, והגורמים השונים פועלים הלכה למעשה כחלק [ממערך אחד](#).

מאז אוקטובר 2023 [גייס הצבא הישראלי אלפי מתנחלים](#) לשירות באזורי מגוריהם כחלק מגדודי הגנה מרחבית (הגמ"ר), ואלפים נוספים צורפו לכיתות הכוננות בהתנחלויות ובמאחזים. במקביל, בצלם תיעד מתנחלים המפעילים כלפי פלסטינים סמכויות "צבאיות": מעכבים ועוצרים אותם, דורשים מהם להזדהות, הורסים מבנים ומטילים סגר על יישובים שלמים. תופעות אלו מטשטשות את ההבחנה בין סוכני האלימות השונים – בין מתנחלים חמושים לחיילים ולגורמים רשמיים אחרים.

היקפי ההרג של פלסטינים בגדה האמירו דרסטית בשנים האחרונות. בין 7.10.2023 ל-30.6.2026 הרגה ישראל 1,087 פלסטינים בגדה המערבית, כולל מזרח ירושלים. 242 מן ההרוגים היו ילדים ו-21 נשים.

בתקופה זו התרחב גם השימוש בהפצצות אוויריות, בפלישות רחבות היקף לאזורים צפופים ובהרס תשתיות במחנות פליטים. האלימות הקטלנית היא חלק ממערך רחב יותר הכולל פשיטות ליליות, פלישות לבתים, חיפושים, עיכובים, איומים, השפלות, מעקב וחדירה למרחב הפרטי. כל אלה מייצרים שגרה שבה אין לפלסטינים מרחב בטוח בו חייהם יכולים להתנהל מבלי שצלו של הדיכוי הישראלי ירחף מעליהם.

[המעצרים והכליאה](#) ההמוניים הם זרוע מרכזית נוספת של אותו מנגנון. לאורך עשורים כלאה ישראל מאות אלפי פלסטינים. פרקטיקות של [התעללות ועינויים](#) שימשו אותה לא רק כאמצעי ענישה, אלא גם ככלי הרתעה רחב היקף, שנועד להבהיר לתושבים הפלסטינים כי כל השתתפות בפעילות פוליטית או אזרחית והתנגדות למשטר האפרטהייד הישראלי עלולה להסתיים בכליאה ללא משפט, המלווה תדיר באלימות קשה. בדומה לאלימות שמפעיל המשטר הישראלי, גם האיום המתמיד במעצר ובכליאה נועד להטיל אימה על התושבים הפלסטינים. מאז אוקטובר 2023 הרחיבה ישראל את השימוש במערכת הכליאה כאמצעי דיכוי והפחדה המופעל הן כלפי יחידים והן כלפי הקולקטיב הפלסטיני כולו, ומתקני המעצר והכליאה הפכו לרשת של מחנות עינויים, שכל פלסטיני הבא בשעריהם נידון להתעללות פיזית ונפשית מתמשכת. כתוצאה מכך, לפי מעקב בצלם, בין אוקטובר 2023 ליוני 2026 מתו במתקני הכליאה הישראליים לפחות 32 עצורים וכלואים תושבי הגדה המערבית כתוצאה מאלימות, הזנחה שיטתית ומניעת טיפול רפואי.

כך פועלים ההרג, האלימות, האיומים והכליאה יחד כדי לזרוע פחד, לצמצם התנגדות ולאפשר את פעולתם של שאר צירי המחקר.

הגבלות תנועה

היכולת לנוע במרחב היא תנאי בסיסי לחיים חברתיים, כלכליים, משפחתיים ופוליטיים. כאשר אדם אינו יכול להגיע לאדמתו, לבית החולים, לעבודה, לבית הספר או לעיר הקרובה, עצם הבעלות על הקרקע או קיומם של מוסדות ושירותים ציבוריים מאבדים חלק ממשמעותם המעשית. מערך השליטה הישראלית בתנועה נשען על תשתית שנבנתה במשך עשרות שנים: מחסומי קצה בין הגדה ובין ישראל, מזרח ירושלים וירדן; מחסומי עומק בתוך הגדה; שערים בכניסות ליישובים הפלסטיניים; [גדר ההפרדה](#); כבישים עוקפים; [כבישים האסורים או מוגבלים לתנועת פלסטינים](#); [משטר היתרים](#); צווים צבאיים וחסימות מסוגים שונים. תשתית זו פיצלה את המרחב הפלסטיני והתלתה את תנועתם של פלסטינים בהחלטותיהם של חיילים וכוחות ישראליים אחרים, פקידים, ולעיתים גם מתנחלים.

[מאז אוקטובר 2023](#) משתמשת ישראל בתשתית זו באופן אינטנסיבי, [שרירותי](#) ואלים יותר. לפי נתוני בצלם, בין אוקטובר 2023 ליוני 2026 הקימה ישראל יותר מ-200 מחסומים חדשים וחסמה את הגישה מעשרות יישובים פלסטיניים לכבישים ראשיים, ואת הכבישים שמחברים בין יישובים פלסטיניים. חסימות שכאלה נפתחות ונסגרות ללא הודעה מוקדמת, נסיעות קצרות מתארכות לשעות ארוכות, ואנשים אינם יודעים אם יגיעו לעבודה, ללימודים או לטיפול רפואי ואם יוכלו לשוב לביתם. במקביל, ישראל שללה באופן גורף את כלל היתרי הכניסה של פלסטינים אל תוך גבולות הקו הירוק.

לצד החסימות הרשמיות, מתנחלים חוסמים כבישים, מאיימים על נהגים ותוקפים פלסטינים שנעים בהם, ולעיתים מפעילים לחץ על הצבא לסגור צירים פלסטיניים.

הגבלות התנועה פועלות בשני כיוונים משלימים: הן מפרקות את המרחב הפלסטיני למובלעות מבודדות שתלויות בשערים, בהיתרים ובדרכים חלופיות ומשובשות, ובמקביל הן מייצרות רציפות טריטוריאלית ליהודים באמצעות תשתיות וכבישים המשרתים אותם. הפגיעה בתנועה מחברת גם בין שאר צירי המחיקה. כאשר חקלאים ורועים [אינם יכולים להגיע לאדמות](#) ולשטחי מרעה, עובדים אינם מגיעים למקומות עבודתם ותלמידים, מורים [וצוותים רפואיים](#) אינם מגיעים ליעדם, אזי נפגעים הפרנסה, הבריאות, החינוך, הקשרים החברתיים והיכולת להיאחז בקרקע. במקרים רבים מניעת גישתם של פלסטינים לאדמה יוצרת את התנאים להשתלטות עליה. כך, דרך חסומה או שער סגור אינם רק מגבלה תנועתית; הם כלי בשירותו של מנגנון הנישול והמחיקה.

חנק כלכלי

החנק הכלכלי פוגע בתנאים החומריים המאפשרים לפלסטינים להתפרנס, להחזיק בית, לעבד אדמה, ללמוד, לקבל טיפול רפואי ולתכנן עתיד. [הוא מתבטא בעוני, באבטלה ובירידה ברמת החיים](#), אך פועל גם כמנגנון של שליטה, הפעלת לחץ מתמשך והגברת התלות של החברה הפלסטינית בשלטון הישראלי. מאז 1967 הגבילה ישראל פיתוח כלכלי פלסטיני עצמאי, [כיוונה את כוח העבודה הפלסטיני](#) לשוק העבודה הישראלי, שלטה במשאבים ובמעברים ומנעה פיתוח עצמאי של תשתיות, תעשייה ומסחר. חלוקת הגדה במסגרת הסכם אוסלו לאזורי A, B ו-C הותירה את עיקר עתודות הקרקע, משאבי הטבע ומקורות המים בשליטה ישראלית. ההסכם שימר גם את השליטה הישראלית ביכולתו של המשק הפלסטיני להתפתח ולהפוך לעצמאי יותר באמצעות שימור השליטה הישראלית בייצוא ובייבוא אל הגדה וממנה, והותיר בידי ישראל את האחריות לקביעת המדיניות בסוגיות רבות המשפיעות ישירות על המשק והכלכלה הפלסטיניים.

מאז אוקטובר 2023 משתמשת ישראל בתלות זו בעוצמה רבה יותר. היא [שללה כמעט לחלוטין](#) את היתרי העבודה של פלסטינים תושבי הגדה בישראל, וניתקה יותר מ-140,000 בני אדם ממקור פרנסתם העיקרי. שיעור האבטלה, שעמד ב-2022 על 13.1%, זינק ב-2024 ליותר מ-31.3%. המצוקה הכלכלית אילצה חלק מהפועלים להיכנס לישראל ללא היתר, ולחשוף עצמם למעצר ולסכנת חיים: בין 7.10.2023 ל-30.6.2026 נהרגו לפחות 26 פועלים פלסטינים בעת שניסו לחצות את גדר ההפרדה לצורך עבודה.

במקביל החריפה ישראל את הקיזוזים מכספי המיסים שהיא גובה עבור הרשות הפלסטינית ועיכבה את העברת הכספים אל הרשות, וכך פגעה ביכולת הרשות לשלם משכורות לפקידיה ולספק שירותים לציבור הפלסטיני. [השליטה הישראלית במערכת הפיננסית](#) הפלסטינית, במים, באנרגיה, בקרקע ובתשתיות מאפשרת לה להפעיל לחץ מתמשך שפוגע במשקי בית, בעסקים וגם במוסדות פלסטיניים.

ישראל [מונעת לאורך שנים פיתוח פלסטיני](#) עצמאי של תשתיות מים וייצור אנרגיה, ובה בעת פוגעת בתשתיות קיימות וביוזמות מקומיות לפיתוח מקורות אנרגיה חלופיים. הפגיעה הכלכלית מתממשת גם באמצעות שאר צירי המחקר: הגבלות תנועה מונעות הגעה לעבודה ולשוקים; אלימותם של חיילים ומיליציות מתנחלים מונעת גישה לאדמות חקלאיות, לשטחי מרעה ולמקורות מים; וההשתלטות על המרחב חוסמת פיתוח פלסטיני. עבור משפחות רבות, אדמות, עצי זית, כרמים ועדרי צאן אינם רק מקור הכנסה פרטי, כי אם גם רשת ביטחון כלכלית ותשתית לקיום קהילתי. עקירת עצים, גניבת עדרים והרחקת חקלאים מאדמתם פוגעות לא רק בהכנסה המיידית, אלא גם בידע חקלאי מסורתי, בזיקה לאדמה ובתשתיות חיים שנבנו במשך דורות, ומתוך כך מחלישות את האפשרות להמשיך לחיות במקום.

החנק מתרחב ממשק הבית אל המוסדות המחזיקים את החברה. כאשר משפחות אינן יכולות לקנות מזון, לשלם חובות או לשלוח את ילדיהן ללימודים, וכאשר [מערכות החינוך, הבריאות והרווחה](#) נאלצות לפעול תחת מחסור תקציבי מתמשך, נפגעת יכולתה של החברה הפלסטינית לשמר רציפות מוסדית, חוסן קהילתי ואופק לדור הבא. החנק הכלכלי, אם כך, אינו רק תוצאת לוואי של השליטה; הוא מנגנון המשמש לפירוק הקיום הפלסטיני.

הרס חברתי ופוליטי

הרס חברתי ופוליטי פוגע במוסדות, בקשרים ובמרחבים המאפשרים לפלסטינים להתארגן, לייצג את עצמם, לשמר ידע וזיכרון ולפעול למען עתיד משותף. מאז 1967 כפתה ישראל על הפלסטינים בגדה משטר צבאי שאוסר או מגביל כמעט כל צורה של פעילות פוליטית עצמאית. באמצעות צווים צבאיים וחקיקה מוציאה ישראל ארגוני חברה אזרחית ומפלגות פוליטיות אל מחוץ לחוק, סוגרת מוסדות, [מונעת הפגנות](#), [עוצרת פעילים](#) פוליטיים, מציגה מפלגות, תנועות צעירים, ועדות עממיות, ארגוני חברה אזרחית, התארגנויות סטודנטים, עיתונאים ומגיני זכויות אדם כ"גורמי טרור" או מייחסת להם "הסתה". בין 1967 ל-2019 הוציאה ישראל אל מחוץ לחוק יותר מ-411 התארגנויות פוליטיות, ובהן כלל המפלגות הפלסטיניות הגדולות.

מאז אוקטובר 2023 החריפה המתקפה על כל צורה של התארגנות, מחאה וביטוי. ישראל עצרה נבחרי ציבור, פעילים, אנשי אקדמיה, סטודנטים ועיתונאים; פשטה על משרדי ארגונים; הגבילה הפגנות ומחאות לא אלימות; והרחיבה את המעקב והמעצרים בגין פרסומים ברשתות החברתיות. השתתפות בפעילות מפלגתית או סטודנטאלית, ארגון הפגנה, תיעוד הפרות זכויות אדם ואף מתן סיוע לנפגעי אלימות עלולים להביא למעצר, לכליאה ולפגיעה בפעילים ובמשפחותיהם. כך משמשת הכליאה לא רק להענשתם של יחידים, אלא גם להרתעת הציבור ולצמצום האפשרות לפעולה קולקטיבית.

[דיכוי הפגנות](#), והשימוש השגרתי באמצעים אלימים – ולעיתים קטלניים – לפיזורן, היו במשך שנים אחד האפיקים המרכזיים שדרכם פגעה ישראל ביכולת ההתארגנות הפלסטינית. בשבעת החודשים שבין 7.10.23 לאמצע מאי 2024 הרגו כוחות ישראלים לפחות 28 פלסטינים, ובהם 11 קטינים, במהלך הפגנות או בהקשר של הפגנות. לשם השוואה, מספר זה הוא כמעט מחצית ממספר הפלסטינים שכוחות ישראלים הרגו בכל 13 השנים שקדמו לאוקטובר 2023. החרפת האלימות וגל המעצרים, שכלל גם מארגני מחאות ופעילים בולטים, הובילו במהלך 2024 לדעיכתן של הפגנות שהתקיימו במשך שנים בכפרים ובעיירות בגדה.

הפגיעה מופנית גם כלפי [המרחבים שבהם נוצרים ונשמרים חיים משותפים](#): בתי ספר, אוניברסיטאות, מרכזים תרבותיים ודתיים, ארכיונים, עיתונות ומוסדות קהילתיים. הפשיטות, הגבלות התנועה והמצוקה הכלכלית מאלצות מוסדות חינוך לצמצם את שעות הלימודים או להפסיקם לחלוטין; הפגיעה בעיתונאים ובציוד תיעוד מצמצמת את היכולת לספר את המתרחש; והמתקפה של ישראל על סוכנות אונר"א, שכללה, בין היתר, את חקיקתם של שני חוקים האוסרים על פעילות הסוכנות או מגבילים אותה, פוגעת לא רק בשירותים החיוניים שאונר"א מספקת לפליטים, אלא גם באחת המסגרות המוסדיות המרכזיות המשמרות את מעמד הפליטות ואת הזיכרון הפוליטי וההיסטורי הפלסטיני.

במרחב הציבורי נוספת לכך מחיקה של סממנים פלסטיניים והצפה של סממנים ישראליים. [דגלי פלסטין](#) מוסרים מעל בתים ומוסדות ומהמרחב הציבורי, לעיתים תוך נקיטת אלימות ומעצרים. בה בעת, עשרות אלפי [דגלי ישראל](#) מוצבים לאורך כבישים ובכניסות ליישובים פלסטיניים. השליטה בסמלים אינה עניין שולי: היא מבטאת תביעה לבלעדיות על המרחב, על ההיסטוריה ועל הזהות הפוליטית המותרת בו.

גם בתנאים האלה, החיים החברתיים והפוליטיים הפלסטיניים [מוסיפים להתקיים](#). תחת איום מתמיד של הפללה, כליאה, אלימות ופירוק, תושבי הגדה ממשיכים להתארגן, [לתעד](#), ללמד, [לכתוב](#), [לפעול משפטית](#), לשמר זיכרון, להגן על אדמותיהם, לקיים [מוסדות](#) ולבנות [מחדש](#) מרחבים קהילתיים. המשכיות זו מדגישה כי המחיקה אינה מצב שהושלם, אלא תהליך מתמשך המופעל כלפי קולקטיב שמוסיף להתקיים ולהתנגד.

טיהור אתני והשתלטות על המרחב

ההשתלטות הישראלית על המרחב והמופעים הגוברים של הטיהור האתני מבטאים באופן המובהק ביותר את המהלך הכפול של פרויקט המחיקה: פירוק התנאים לקיום פלסטיני במרחב, ובמקביל כינון מרחב יהודי רציף וממוסד. מאז 1967 [גזלה ישראל](#) יותר משני מיליון דונם – למעלה משליש שטחה של הגדה המערבית – באמצעות [מערכ של מנגנונים](#) משפטיים, תכנוניים ומינהליים: הכרזה על ["אדמות מדינה"](#), "שטחים צבאיים סגורים", "שטחי אש", שמורות טבע ואתרים ארכיאולוגיים; הגבלות תכנון ובנייה; [הריסת בתים](#) ותשתיות; הקמת התנחלויות; וסלילת כבישים ותשתיות המחברים את ההתנחלויות לישראל. מנגנונים אלו מוצגים כאילו תכליתיהם נפרדות, אך יחד הם מצמצמים את המרחב הפלסטיני ומגדילים את המרחב העומד לרשות יהודים.

לצד המסלול [הרשמי והבירוקרטי](#), מיליציות מתנחלים פועלות מתוך חוות ומאחזים הנהנים מתקציבים, מציד, מתשתיות ומהגנה צבאית. [הקמת חוות חקלאיות ומאחזים](#) מאפשרת למספר קטן של מתנחלים חמושים לפעול מתוכם כמיליציות ולהשתלט בזמן קצר על שטחים עצומים: הם חוסמים דרכים, מונעים גישה לשטחי מרעה ולמקורות מים, תוקפים תושבים, פוגעים ברכוש ובעדרים ומפעילים את הצבא והמשטרה נגד הקהילות הפלסטיניות. נכון ליולי 2026 השתלטה ישראל באמצעות מיליציות אלו על יותר מ-1,070,000 דונם, שהם 18% משטח הגדה המערבית. בין [2023 ל-2025](#) הוקמו 185 מאחזים חדשים, כ-130 מהם מאחזי חוות.

האלימות, מניעת הגישה לאדמות, [הרס הבתים](#) והתשתיות והיעדר ההגנה יוצרים עבור קהילות פלסטיניות סביבה כופה שאינה מאפשרת להן להישאר על אדמתן. נכון ליוני 2026 הובילה ההשתלטות לגירושן של 64 קהילות רועים פלסטיניים מבתיהן ולגירושן החלקי של 18 קהילות נוספות. העברה כפויה זו אינה מחייבת תמיד גירוש ישיר בכוח; היא מתרחשת גם כאשר המדינה או גורמים הפועלים בחסותה הופכים את החיים במקום לבלתי אפשריים. כאשר דפוס זה מכוון לריקון אזורים מנוכחות של קבוצה אתנית או לאומית מסוימת, נהוג לתארו כטיהור אתני. בגדה המערבית הדפוס הזה מצמצם את הנוכחות הפלסטינית, מרחיב את הנוכחות היהודית ומפרק את רציפות החיים הפלסטיניים באמצעות דחיקתם למובלעות.

צורה נוספת של עקירה והשתלטות ניכרת במחנות הפליטים בצפון הגדה. מאז ינואר 2025 [עקר הצבא](#) מבתיים כ-33,000 מתושבי מחנות ג'נין, טול כרם ונור שמס. הוא הרס מבנים ותשתיות, הצהיר כי ימשיך להחזיק במחנות לעת עתה, ומונע את חזרתם של מרבית התושבים. עקירה זו היא חלק ממעבר לשלב חדש, רחב ורב עוצמה, בדפוסי הפעולה שהצבא מיישם במחנות הפליטים ובאזורי מגורים צפופים אחרים ברחבי הגדה.

הגירוש מן הקרקע הוא גם גירוש מבית, מקהילה, מבית הספר וממקור פרנסה. לאחר עקירתה של קהילה, אדמותיה הופכות לשטחי מרעה של חוות; דרכי גישה נסגרות, תשתיות ישראליות מוקמות במקום, והנוכחות הפלסטינית נמחקת מן הנוף. לעיתים נותרים הפלסטיניים במרחק קטן מאדמתם, אך ללא כל יכולת לחזור לצורת החיים, הפרנסה והקהילה שהתקיימה עליה. הטיהור האתני וההשתלטות על המרחב הם תוצאת פעולתם המשולבת של ארבעת הצירים האחרים, ובה בעת הם מחזקים את השפעתם של הצירים הללו. אובדן הקרקע פוגע ברציפות הטריטוריאלית, בבסיס הכלכלי ובמרחק הקהילתי, ומצמצם עוד יותר את האפשרות לקיים חיים פלסטיניים במרחב לאורך זמן.

המשמעויות המשפטיות של פרויקט המחיקה

"פרויקט המחיקה" אינו קטגוריה משפטית העומדת כשלעצמה, אלא מושג המתאר את [משמעותם המצטברת](#) של משטר האפרטהייד ושל מדיניות ומעשים שהמשפט הבינלאומי מזהה אותם ואוסר עליהם, ובהם סיפוח, הקמת התנחלויות, העברה כפויה, רדיפה, אלימות שיטתית ושלילה של זכויות יסוד. רבים מן המעשים שבאמצעותם מתממשים חמשת צירי הפעולה שהוצגו לעיל עשויים להיות גם הפרות של דיני הכיבוש ושל משפט זכויות האדם הבינלאומי, פשעי מלחמה או פשעים נגד האנושות. עם המעשים הללו נמנים הרג בלתי חוקי, עינויים, כליאה בלתי חוקית, ענישה קולקטיבית, רדיפה, גירוש והעברה כפויה, והקמת התנחלויות. הצטברותם יחד מבהירה כי אין לראות בהם רק הפרות נפרדות, אלא חלק ממערך פעולה משולב שבאמצעותו מתממש פרויקט המחיקה.

המסגרת המשפטית המרכזית לניתוח המשטר בגדה המערבית היא החוק הבינלאומי האוסר על אפרטהייד. המשטר הישראלי [מבחין בין שתי קבוצות](#) – יהודים ופלסטינים – ומעניק להן מעמד, זכויות, הגנות ומשאבים שונים; הוא מבוסס על שליטה ודיכוי שיטתיים של הפלסטינים; והוא כולל מעשים בלתי אנושיים המבוצעים במסגרת משטר זה ולשם שימורו.

דיני הכיבוש הבינלאומיים חלים על הגדה, אך הם אינם מסגרת חלופית לניתוח האפרטהייד ואינם מספיקים לבדם כדי לתאר את התמונה המשפטית המלאה של המתרחש בגדה. משטר האפרטהייד בגדה פועל בעיקר באמצעות שליטה צבאית, ואילו הסיפוח וההתנחלויות מקבעים את השליטה הישראלית במרחב, משנים את הרכבו ופוגעים בזכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית. חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק [מיוולי 2024](#) קובעת כי המשך נוכחותה של ישראל בשטח הפלסטיני הכבוש אינו חוקי, וכי על ישראל להביאה לידי סיום במהירות האפשרית.

החסינות הרחבה שממנה נהנים חיילים, שוטרים ומתנחלים הפוגעים בפלסטינים מאפשרת למנגנוני המחיקה לפעול לאורך זמן, להפוך לשגרה ולהתבסס כחלק ממשטר האפרטהייד הישראלי. בשנים 2016-2024 הוגשו למערכת אכיפת החוק הצבאית 2,427 תלונות על פגיעות של חיילים בפלסטינים וברכושם; רק ב-22.7% מהן נפתחה חקירה, ורק ב-0.9% מהן הוגש כתב אישום. כך גם ביחס לאלימות ישראלים נגד פלסטינים: 93.6% מתיקי החקירה שנפתחו בשנים 2005-2025 הסתיימו ללא כתב אישום, ורק 3% הסתיימו בהרשעה מלאה או חלקית. החסינות למבצעי האלימות ולאחראים לה אינה מסתכמת בכשל המתרחש לאחר הפגיעה; היא מבהירה להם מראש כי המערכת עתידה לגבות אותם, ובכך היא מאפשרת בפועל את המשך האלימות.

מסקנות:

על החובה לעצור את פרויקט המחיקה ולשים קץ למשטר האפרטהייד הישראלי

מן המציאות המתוארת בדו"ח מתחייבת מסקנה מוסרית ופוליטית ברורה: אי-אפשר לשים קץ לדיכוי השיטתי והאליים שמפעילה ישראל כלפי הפלסטינים באמצעות צעדים נקודתיים כמו ייעול האכיפה נגד מתנחלים אלימים במיוחד, הסרת מחסומים מסוימים, הקפאה חלקית של בנייה או שינוי של מדיניות נקודתית. צעדים כאלה עשויים למנוע חלק מן הפשעים והפרת הזכויות ולהגן על בני אדם באופן נקודתי, ועל כן הינם בעלי חשיבות בטווח המידי. אך הם אינם משנים את עצם המבנה המייצר את האלימות, הנישול והדיכוי. המעשים המתוארים בדו"ח הם תוצר של פעולת המשטר עצמו, ולא סטייה ממנה.

הגנה על זכויות אדם מחייבת לעצור את פרויקט המחיקה ולשים קץ למשטר האפרטהייד הישראלי ולשליטה הצבאית בפלסטינים. תיקונים נקודתיים ומוגבלים אינם יכולים להפוך פרויקט קולוניאלי התיישבותי המבוסס על נישול למערכת שמכבדת זכויות אדם. אי-אפשר להבטיח לפלסטינים זכויות בתוך מערכת הפועלת לשלילת כוחם הפוליטי, לשליטה באדמתם ולפירוק יכולתם להתקיים כקולקטיב. משטר המבוסס על עליונות יהודית, אפרטהייד ונישול אינו משטר לגיטימי, ואין לקבלו, לנרמל אותו או להסתפק בצמצום חלק מן האלימות והנישול שהוא מייצר.

הקהילה הבינלאומית רואה זה שנים את המתרחש בגדה, אך ממשיכה לפרק את התמונה למעשים ולאירועים נפרדים: הרחבת התנחלויות, אלימות מתנחלים, הריסות, חסימות, הפקעת קרקע, הרג של פלסטינים. הגינויים הנקודתיים שהיא מפרסמת וקריאותיה החוזרות ל"ריסון", להימנעות מצעדים חד-צדדיים או לחזרה ל"תהליך מדיני" מעניקים לישראל זמן, מרחב פעולה וחסינות ומאפשרים לה להמשיך ולקדם את פרויקט המחיקה. התמיכה המדינית, הצבאית והכלכלית בישראל וההגנה הדיפלומטית שישראל מקבלת מעניקות למשטר הישראלי משאבים, לגיטימציה וחופש פעולה להמשיך ולבצע פשעים נגד הפלסטינים.

על מדינות ומוסדות בינלאומיים מוטלת חובה מוסרית ומשפטית לעשות כל שביכולתם, ולהפעיל את כל האמצעים העומדים לרשותם בהתאם למשפט הבינלאומי, כדי למנוע מישראל להמשיך בפשעה, להביא להפסקתם ולהגן על הפלסטינים מפניהם. החסינות הבינלאומית מונעת מתן דין וחשבון על פשעים שכבר בוצעו, והיא גם אחד התנאים שבגינם פשעים כאלה ממשיכים להתבצע. גם הג'נוסייד בעזה לא חולל את השינוי היסודי במדיניות הבינלאומית המתחייב מהיקף הפשעים; אותה מדיניות מאפשרת גם את הימשכות האלימות, החנק הכלכלי, ההרס החברתי והפוליטי והטיהור האתני בגדה המערבית.

ניתוח פרויקט המחיקה מחייב להתייחס גם לאופנים שבהם פלסטינים פועלים בתוכו ונגדו: הם נאחזים באדמתם, מקיימים ומפתחים מוסדות ומסגרות חברתיות ופוליטיות, משמרים זיכרון וזהות, מתעדים, מתארגנים ומתנגדים. פעולות אלו הן חלק בלתי נפרד מן המציאות המתוארת בדו"ח ומן המאבק המתמשך על המרחב, על החיים בו ועל האפשרות לעצב עתיד פלסטיני.

כל סדר פוליטי צודק חייב להתבסס על הכרה בפלסטינים כסובייקט פוליטי בעל זכויות אישיות וקולקטיביות, ולא כאוכלוסייה שישראל או גורמים בינלאומיים כלשהם רשאים לנהל. זכותם לחופש, לשוויון, להגדרה עצמית ולחיים קולקטיביים היא נקודת מוצא, ולא עניין הנתון להסכמתו של המשטר השולט בהם. לא ניתן להמשיך לקבוע עבור הפלסטינים את תנאי חייהם ואת מעמדם הפוליטי באמצעות כפייה ישראלית, שליטה צבאית או הסדרים המשמרים את יחסי העליונות הקיימים.

בצלם נאבק למען עתיד של חופש, צדק, שוויון ודמוקרטיה לכל בני האדם החיים בין הים התיכון לנהר הירדן. עתיד כזה מחייב לשים קץ למשטר האפרטהייד ולשליטה הצבאית בפלסטינים, להבטיח זכויות אישיות וקולקטיביות מלאות לכל בני האדם החיים במרחב זה, ולאפשר את השתתפותם הפוליטית בעיצוב המשטר השולט בהם ומעצב את עתידם. הפסקת הפשעים והפרת הזכויות היא תנאי הכרחי לכך, אך צדק מחייב גם הכרה בעוולות, מתן דין וחשבון על הפשעים שבוצעו והתמודדות עם תוצאותיהם המתמשכות של הנישול והעקירה, של האלימות ושל הפירוק החברתי והפוליטי בעבר ובהווה. הגנה על זכויות האדם דורשת לשנות מן היסוד את המבנה המשטרי הקיים ולבנות מערכת המבוססת על ערכים השווה של כל בני האדם והמבטיחה לכול את הזכות לחיות בחופש, בביטחון ובכבוד.